

การศึกษา



กรมช่างสิบหมู่(๑)

กรมช่างสิบหมู่ คือหน่วยงานที่รวมช่างประณีตศิลป์ไว้เพื่อปฏิบัติงานถวายพระมหากษัตริย์หรืองานราชการเดิมงานเหล่านี้กระจัดกระจายสังกัดในหน่วยต่างๆ ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนปัจจุบันเป็นหน่วยงานระดับสำนักในกรมศิลปากรกระทรวงวัฒนธรรม

สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย สำนักงานราชบัณฑิตยสภาอธิบายว่า คำว่า ช่างสิบหมู่นี้ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ทรงอธิบายว่าเป็นคำเดือนมาจากคำว่า “ช่างสิบปะ” คำว่า “สิบปะ” เป็นภาษาบาลี มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “ศิลปะ” ในภาษาสันสกฤต หมายถึงฝีมือทางการช่างการแสดงออกมาให้ปรากฏขึ้นได้อย่างงดงามทั้งชมและเกิดอารมณ์สะเทือนใจ คำว่า “ช่างสิบปะ” ก็คือช่างศิลปะ หรือ ช่างศิลป์นั่นเอง แต่คนไทยพูดประหยัคคำมากจึงหดสั้นลงเป็น “ช่างสิบ” นานต่อมา คำว่า “สิบ” ห่างความหมายเดิมออกไปและถูกแก้ไขเขียนเป็น “สิบ” หมายถึง จำนวน ๑๐ ไป “ช่างสิบ” จึงกลายเป็น “ช่างสิบ” ซึ่งดูไม่ให้ความอะไร จึงเติมคำว่า หมู่ เข้าไปตอนท้ายกลายเป็น “ช่างสิบหมู่” กรมช่างสิบหมู่มีหลักฐานปรากฏในสมัยอยุธยา ในกฎหมายเก่าที่ตราขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระบรม

ไตรโลกนาถและมีหลักฐานเกี่ยวกับช่างสิบหมู่อยู่ในทำเนียบข้าราชการฝ่ายพระราชวังบวรสถานมงคลว่ามีช่างอยู่ ๑๑ หมู่ คือ ช่างสลักช่างช่างสลักขวา ช่างเขียนช่างเขียนขวา ช่างปั้นช่างปั้นขวา ช่างหล่อ ช่างหุ่น ช่างแกะ ช่างปูนช่างปูนขวา ช่างกลึง ช่างชาดสีสุกช่างทั้ง ๑๑ หมู่นี้ นับได้ ๕ ประเภทคือ ช่างสลัก ช่างเขียน ช่างปั้น ช่างหล่อ ช่างหุ่น ช่างแกะ ช่างปูน ช่างกลึง ช่างชาดสีสุก เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าใน พ.ศ. ๒๓๑๐ บ้านเมืองถูกทำลายบรรดาช่างกระจัดกระจายสูญหายไปเช่นเดียวกับชาวเมืองที่แตกหนีภัยสงคราม ทั้งนี้มีข้อความในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๒ ว่าในสมัยธนบุรี “...จึงไม่มีสิ่งของฝีมือดีกรุงธนบุรี แม้แต่พระแท่นของพระเจ้ากรุงธนบุรีซึ่งมีอยู่ทุกวันนี้ดูฝีมือก็อยู่ช่างหยาบเต็มทีจึงทำให้เข้าใจว่าเพราะทำในเวลาซึ่งไม่มีช่างฝีมือดี” ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์มีการรื้อฟื้นช่างสิบหมู่ขึ้นเนื่องจากเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์และทรงย้ายราชธานีมาตั้งที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา พระองค์ทรงพระราชดำริที่จะสร้างพระนครให้สวยงามเช่นเดียวกับกรุงศรีอยุธยา.

อิสริยา เลหาติรานนท์